

Inklusion, Exklusion, Illusion

Konturen Europas: Die EU und ihre Nachbarn Osteuropa, ročník 57, č. 2–3/únor – březen 2007, ISBN 978-3-8305-1215-8.

Známý německý časopis Osteuropa nazval své březnové číslo Inklusion, Exklusion, Illusion a věnoval je Evropské unii a jejím sousedům. Vzhledem k tomu, že vztahy k sousedním zemím jsou klíčovou součástí vnějších aktivit Evropské

unie, jedná se bezesporu o téma vysoce zajímavé a aktuální. Připomeneme-li ještě, že posílení vztahů k východním sousedům EU se má stát jednou z priorit českého předsednictví, je nasnadě, že této problematice by měla věnovat pozornost i česká odborná veřejnost.

Jistě by ale bylo legitimní se ptát, proč publikovat recenzi na monotematické číslo časopisu, když na dané téma vycházejí celé monografie. Zvláštní číslo Osteuropy

má ovšem zcela zásadní význam hned ze dvou důvodů. Zaprvé, čistě z kvantitativního hlediska bychom jenom obtížně hledali soubor textů, které vztahy Evropské unie a jejích sousedů zkoumají z tolika různých pohledů (více než dva tucty příspěvků) na tak velkém prostoru (zhruba 330 stran). Druhý, ovšem ještě podstatnější, je argument kvalitativní, protože mezi autory čísla najdeme největší německé odborníky na vztahy EU a jejích sousedů a mnohé příspěvky jsou bezesporu velmi kvalitní.

Hned na úvod je třeba konstatovat, že naprostá většina příspěvků se soustředí nikoli na bilaterální vztahy mezi EU a jednotlivými zeměmi v jejím okolí, ale na fungování Evropské politiky sousedství (European Neighbourhood Policy – ENP). Obecné diskuse o ENP je proto zasvěcena celá první polovina čísla; druhá je pak zaměřena na jednotlivé oblasti spolupráce Evropské unie a jejích sousedů – například na energetiku, migraci, přeshraniční spolupráci apod. Struktura čísla a řazení textů jsou tedy jasné: od obecné diskuse o ENP k analýze specifických otázek s politikou spojených.

V zásadě se příspěvky dělí na dvě kategorie. Jednu z nich tvoří texty, které poukazují na složitou situaci v Evropské unii a zdůrazňují, že ENP sice není dokonalá, ale za současných podmínek je vlastně poměrně dobrým nástrojem, který může zemím v sousedství Evropské unie výrazně pomoci při provádění politických reforem, stabilnímu hospodářskému růstu, a konečně také dobrým vztahům s jejich sousedy. Autoři těchto textů přitom obvykle vycházejí z předpokladu, že Evropská politika sousedství nabízí alternativu k členství, nebo obecněji, že s otázkou členství v EU prostě nesouvisí. Nejlepším příkladem tohoto typu příspěvků je úvodní text Georga Vobruby.¹⁾ Evropská politika sousedství podle Vobruby není dokonalá, ale její úspěšnost bude záviset především na připravenosti zemí v okolí EU spolupracovat, a nikoli na samotné Evropské unii, která je ke spolupráci (nikoliv ovšem k rozšíření) připravená. Podobně i Barbara Lippert ve své stati dochází k závěru, že dojde-li k posílení ENP, tak jak je navrhuje Evropská komise nebo německé předsednictví, stane se tato politika velmi efektivním nástrojem spolupráce mezi EU a jejími sousedy.²⁾

Druhou kategorii pak tvoří stati, které poukazují na zásadní nedostatky ENP a jsou k jejímu potenciálu mnohem skeptičtější. Do této skupiny patří například text Iris Kempe³⁾ nebo příspěvek Clary

O'Donnell a Richarda Whitmana.⁴⁾ Příčinou přitom podle nich je nastavení ENP, která nesměřuje k rozšíření a nedisponuje ani jinými nástroji, které by partnerské země dostatečně motivovaly k provádění reforem. Základní pnutí celého čísla je tedy zřejmé: Na otázku, zda je ENP vhodnou politikou pro budování dlouhodobých vztahů mezi EU a jejími nečleny v okolí, odpovídá první skupina „ano“, zatímco druhá „ne“. První přitom bez výhrad přijímá současnou situaci, kdy je rozšíření EU o země zapojené do Evropské politiky sousedství z politických důvodů zcela vyloučené, zatímco druhá skupina toto převládající mínění kritizuje a snaží se je změnit, tj. posunout debatu o evropském sousedství směrem k větší otevřenosti vůči budoucímu rozšíření Unie na východ. Toto napětí ale není třeba vnímat jako slabou stránku, ale naopak jako potvrzení toho, že jak politická, tak i akademická debata o vztahu EU k sousedním zemím nedospěla k jednoznačné interpretaci toho, zda je Unie v současné době schopná, ale hlavně ochotná pokračovat v dalším rozšiřování na východ.

Zmínkou o východu se dostáváme k dalšímu, o něco problematičtějšímu rysu zvláštního čísla Osteuropy. Ačkoli by první pohled na téma čísla mohl vyvolávat dojem, že se jedná o analýzu všech podstatných zemí v sousedství Evropské unie, není tomu tak. Pozornost statí je totiž téměř výhradně zaměřena na východ. Jedinou výjimku představuje text Sigrid Faath, který analyzuje roli Evropské politiky sousedství v severní Africe a na Blízkém východě.⁵⁾ Bylo by proto vhodné, kdyby například v úvodníku byl zavádějící titul zvláštního čísla uveden do kontextu, tj. zaměření časopisu na východní Evropu, a nikoli na středomořský region.

Mnohem větší problém než prioritizace východoevropského regionu představují ale některá témata, která jsou – právě s ohledem na zaměření časopisu – velmi podstatná. Zvláštní je například to, že ani jeden text nezkoumá explicitně roli nových členských zemí v Evropské politice sousedství. Pokud si uvědomíme, jakou roli v ENP od jejího vzniku hrálo Polsko, jaký význam zde měla Litva (například při tzv. oranžové revoluci na Ukrajině) nebo jak zásadní bude role Rumunska při řešení konfliktu v Moldavsku, je naprosto nepochopitelné, že těmto otázkám není věnována žádná z dvou tuctů statí. Přitom součástí zvláštního čísla jsou stati s mnohem méně závažnými tématy (např. text

o roli unijních projektů na ruském severovýchodu⁶⁾ nebo o antikorupčních opatřeních v zemích jižního Kavkazu.⁷⁾

Související, a nikoli méně podstatnou výhradou vůči některým příspěvkům v čísle jsou diskursivní strategie, kterými autoři statí vytvářejí obraz o vztahu Evropské unie a jejích sousedů. Používá-li např. Votrubův text opakovaně pro země v sousedství Unie termín „periferie“ (např. str. 9, 11, 18 atd.), je třeba se vzdát iluze, že vztahy mezi Uníí a jejím sousedstvím mohou být založeny na principu „joint ownership“, a stejně tak těžko tyto země někdo přesvědčí, že budou považovány za rovnoprávné členy společnosti evropských států, aniž by se staly členy EU. Zcela otevřeně, byť z opačné pozice, tento problém formuluje příspěvek Arkadije Mošese, který vysvětluje ruskou neochotu stát se součástí Evropské politiky sousedství tím, že Rusko se politiky neúčastní, protože se nechce stát pouhým objektem politiky Evropské unie, ale autonomně jednajícím subjektem (str. 22).⁸⁾

Přes tyto výhrady není nejmenších pochyb, že číslo Osteuropy věnované Evropské unii je dosud nejucelenějším pojednáním o Evropské politice sousedství, které problematiku sousedství EU pojednává z celé řady rozličných úhlů. Vzhledem k této pluralitě najdou v čísle text, který by je zaujal, všichni odborníci, jež se zabývají východoevropským prostorem a jeho vztahy s Evropskou unií.

Petr Kratochvíl

Petr Kratochvíl (1975) je zástupcem ředitele Ústavu mezinárodních vztahů. Zabývá se teorií mezinárodních vztahů, ruskou zahraniční politikou a evropskou integrací.

kratochvil@iir.cz

¹⁾ Vobruba, Georg: Expansion ohne Erweiterung: Die EU-Nachbarschaftspolitik in der Dynamik Europas, s. 7–20.

²⁾ Lippert, Barbara: Teilhabe statt Mitgliedschaft? Die EU und ihre Nachbarn im Osten, s. 69–94.

³⁾ Kempe, Iris: Zwischen Anspruch und Realität: Die Europäische Nachbarschaftspolitik, s. 57–68.

⁴⁾ O'Donnell, Clara a Richard Whitman: Das Phantom-Zuckerbrot: Die Konstruktionsfehler der ENP, s. 95–104.

⁵⁾ Faath, Sigrid: Die ENP in Nordafrika und Nahost: Wahrnehmungen, Erwartungen und Probleme, s. 209–216.

⁶⁾ Čaplinskaja, Valentina: Lokal(Ko-)Operation: EU-Projekte in Rußlands Nordwesten, s. 217–228.

⁷⁾ Di Pippo, Lili: Good Governance oder Sicherheit? Die EU-Antikorruptionspolitik im Südkaukasus, s. 297–304.

⁸⁾ Mošes, Arkadij: Priorität gesucht: Die EU, Rußland und ihre Nachbarn, s. 21–34.